

Метадычныя рэкамендацыі па вывучэнні сінтаксісу беларускай мовы дзецьмі з парушэннем слыху

Паспяховая рэалізацыя задач практычнага авалодання граматычнымі заканамернасцямі і - адпаведна - вусным і пісьмовым маўленнем магчыма толькі пры авалоданні і заканамернасцямі ўжывання сінтаксічных канструкцый: словазлучэння і сказа. Менавіта ў гэтых адзінках рэалізуецца функцыянальны прынцып мовы. Сінтаксічныя адзінкі зручныя для адбору матэрыялу па функцыянальнай прымеце тым, што кожная з іх мае значэнне, якое можа быць выдзелена як сістэма ўзаемазвязаных значэнняў.

Праца над сінтаксічнымі адзінкамі ажыццяўляецца перш за ўсё па тых жа тэндэнцыях, з выкарыстаннем тых жа метадаў і прыёмаў навучання, што і пры вывучэнні марфалогіі, паколькі сінтаксіс і марфалогія – дзве песна звязаныя адзінкі граматыкі. Аднак яна ўяўляе больш складаны этап па вывучэнні роднай мовы, паколькі, у сувязі з сістэматызацыяй асноўных граматычных заканамернасцей і пазнання асаблівасцей ужывання часцін мовы, вучэбны матэрыял групуецца па-іншаму, у цэласным тэкставым адзінстве. У працэсе заняткаў на гэтым, другім, этапе кожная граматычная форма становіцца мнагазначнай, г.зн. больш прыгоднай для моўных зносін, чым на першым этапе. Пры такой сістэматызацыі не толькі паўтараецца раней вывучаны матэрыял, але і фарміруюцца навыкі больш высокага ўзроўню, а таксама ўводзіцца новы матэрыял.

Найбольш рухомай і менш аб'ёмнай адзінкай выступае **словазлучэнне**. Акрамя традыцыйных заданняў (тыпу *складзіце і запішыце словазлучэнні па прапанаваных схемах*), можна парпанаваць пераклад словазлучэнняў з рускай мовы на беларускую (*заболеть гриппом, поблагодарить родителей, сходится за водой, удивляться результатам*). Наогул пазнанне спецыфікі пабудовы словазлучэнняў у беларускай мове грунтуецца таксама на прынцыпе запамінання.

Важнае месца пры вывучэнні сінтаксісу беларускай мовы займае **сказ** (просты і складаны). Праца над сказам як асноўнай маўленчай адзінкай з'яўляецца цэнтральнай у працэсе развіцця звязнага маўлення дзяцей, вуснага і пісьмовага. Таму праца над сказам пры навучанні дзяцей з парушэннем слыху (пры параўнальным аналізе – праз пераклад сказаў з рускай мовы на беларускую) камбінуецца з працай над **тэкстам**. Вучні з парушэннем слыху павінны навучыцца выдзяляць з тэксту (маўлення) сказы; знаходзіць у іх словы, якія называюць суб'ект ці аб'ект дзеяння; устанаўліваць сувязі слоў па пытаннях; пры чытанні прытрымлівацца паўз і інтанацый. На другім этапе карысныя наступныя віды практыкаванняў:

- 1) складанне сказаў на зададзеную тэму (тыпу *Лета* або *Птушкі восенню*); з пэўнымі словамі, па пэўных словах, па малюнках, па назіранні за прыродай і г.д.;
- 2) замена формы аднаго сказа формай другога;
- 3) складанне развітых сказаў (з групамі дадanych членаў сказа, аднародных членаў сказа і інш.);

- 4) канструяванне сказаў па схеме або па графіку;
- 5) аналіз сказаў (разбор сказаў па членах сказа, выпісванне са сказаў словазлучэнняў і г.д.);
- 6) узнаўленне дэфармаванага тэксту;
- 7) складанне аднаго складанага сказа з некалькіх простых;
- 8) расстаноўка і тлумачэнне знакаў прыпынку паміж простымі сказамі ў складзе складанага;
- 9) выразнае чытанне сказаў, пастаноўка лагічнага націску ў іх;
- 10) напісанне тэксту па прапанаваным плане, загалоўку;
- 11) дапісванне, пашырэнне ці звужэнне тэксту;
- 12) складанне сказаў на пэўную тэму, плана тэксту, вызначэнне загалоўка;
- 13) перабудова сказаў з простаай мовай, і інш.